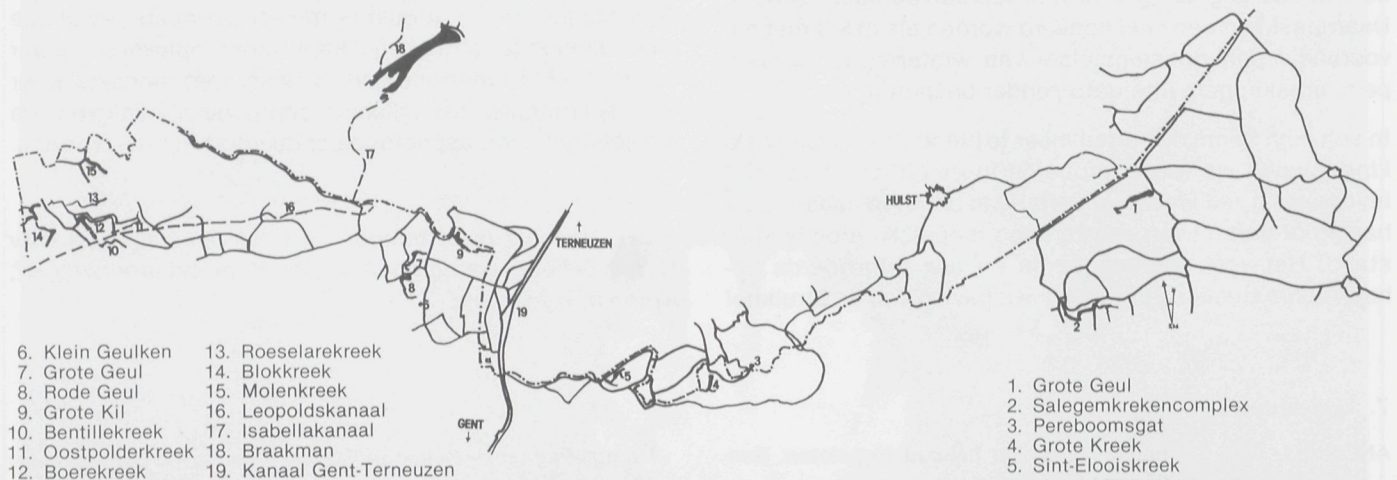


Het Oostvlaamse krekengebied

Enkele oecologische en historisch-geografische aspecten van het Krekengebied,
met betrekking tot het natuurbehoud en de landschapszorg



- | | |
|---------------------|---------------------------|
| 6. Klein Geulken | 13. Roeselarekreek |
| 7. Grote Geul | 14. Blokkreek |
| 8. Rode Geul | 15. Molenkreek |
| 9. Grote Kil | 16. Leopoldskanaal |
| 10. Bentillekreek | 17. Isabellkanaal |
| 11. Oostpolderkreek | 18. Braakman |
| 12. Boerekreek | 19. Kanaal Gent-Terneuzen |

1. Grote Geul
2. Salegemkrekcomplex
3. Pereboomsgat
4. Grote Kreek
5. Sint-Eloois-kreek

A. Het westelijk krekengebied

Anny ANSELIN

1. Inleiding

Het westelijk deel van het Oostvlaamse krekengebied is een uitgestrekt polderlandschap met akkers, weilanden, dijken en populierenrijen. Het ligt binnen een rechthoek die langs de zuidkant afgelijnd wordt door de Grave-Jansdijk en langs de drie overige zijden door de Belgisch-Nederlandse grens. Deze Grave-Jansdijk vormt hier de grens tussen de polder en de zuidelijker gelegen zandstreek: een gesloten landschap met kleine perceeltjes, houtwallen en bosjes dat schril contrasteert met de

weidse polderstreek ten noorden van de dijk. Deze polder vormt zowel landschappelijk als hydrografisch één geheel met de Zeeuwsvlaamse poldervlakte.

Van oost naar west kunnen we twee grote concentraties van kreken onderscheiden. Een eerste groep is gelegen op het grondgebied van de gemeenten Assenede en Boekhoute en omvat het Rode Geul-Grote Geul-Klein Geulken-complex en de Kapelpolderkreek. In het westen ligt op het grondgebied van Sint-Jan-in-Eremo en Sint-Margriete een tweede groep met niet minder dan zeven kreken: de

Boere-, Roeselare- en Oostpolderkreek, de Vrouwkenshoekkreek en het Hollandersgat (samen dikwijls Blok-kreek genoemd), de Molenkreek en de ten zuiden van het Leopoldskanaal gelegen Bentillekreek. Door hun diversiteit zowel in grootte als in vorm verhogen deze kreek ongetwijfeld de natuurhistorische en landschappelijke waarde van het gebied.

Het hele krekengebied is een overblijfsel van de talrijke transgressies en dijkbreuken van de Zeeschelde (Honte of Westerschelde) die de laaggelegen gronden eeuwenlang beïnvloedden. Nu staan de kreek al lang niet meer in rechtstreeks contact met het zoute zeewater. Nochtans zijn sommige vrij zout gebleven; andere werden brak en nog andere bijna zoet. Al deze overgangen van zout naar zoet hebben er toe geleid dat het gebied een flora en fauna bezit die ecologisch uitermate boeiend en interessant maar tegelijk zeer complex is. Landelijk bekeken is het hele gebied, zowel door zijn ontstaansgeschiedenis als landschappelijk en natuurhistorisch waardevol genoeg om beschermd te worden.

2. Ontstaansgeschiedenis

Bij het ontstaan van het landschap was het vooral de latere Duinkerken III-transgressie* (11de-12de eeuw), die hier een grote invloed heeft gehad. Na de 12de eeuw werden grote delen ingepolderd en ontgonnen. In 1375-76 sloeg een stormvloed een brede bres in de noordelijke dijkengordel, die door de slechte economische toestand van die tijd onvoldoende onderhouden was. Hierdoor ontstond een binnensee, de Zuidzee (ook Dullaert genoemd), die ten westen en ten zuiden begrensd was door de reeds bestaande Grave-Jansdijk en verder door een dekzandrug tussen Bentille en Boekhoute (de Heerst). Een vloed in 1394 en de beruchte Sint-Elizabetsvloed in het begin van de 15de eeuw lieten steeds meer land verloren gaan. Door al deze stormrampen ontstonden diepe kreek die door de getijdenwerking nog verder uitgediept werden. Na een moeizaam herinpolderen, werden een aantal dijken in 1583 om strategische redenen doorgestoken tijdens de 80-jarige oorlog. Een nieuw krekensysteem vertakte zich vanuit het oude en het gehele gebied werd opnieuw over-



Uitloper van de Oostpolderkreek.

stroomd en met rijke kleiafzettingen bedekt. Waarschijnlijk zijn de huidige krekens relicten van het systeem dat toen tot stand kwam.

In de 17de en de 18de eeuw werd het overstromingsgebied van de 80-jarige oorlog en ook den Dullaert op grote schaal ingepolderd. Deze indijkingsactiviteit werd tot in de 20ste eeuw verdergezet, met als laatste werk het in 1952 inpolderen van een groot gedeelte van de Braakmankreek. De laatste overstroming van het gebied van Sint-Jan-in-Eremo dateert van 1944-1945 toen de Duitsers het gebied onder water zetten door het afsluiten van de sluisjes en door een bres te slaan in de dijk van het Leopoldskanaal, waardoor het water de polder binnestroomde.

3. Het landschap

Uit het vroegere krekensysteem komen nu nog slechts de reeds opgesomde delen als 'duidelijke' krekens naar voren. Kreekrestanten vinden we nog op vele plaatsen, hetzij als kleine rietplassen uitlopend in een sloot, in een depressie van een hooiland of een weide, hetzij als lange smalle dichtbegroeide sloten die kronkelen in het landschap, of als verspreide rietveldjes, meestal ook doorlopen door slootjes.

De huidige krekens zijn zeer uiteenlopend van vorm en grootte en een groot aantal van hun rietvegetaties zijn botanisch gezien zeer waardevol. Voorbeelden hiervan zijn veenmosrietlanden, dotterbloemrietlanden en rietvelden met heemstbegroeiingen. Ook de oeverlanden zijn waardevol door het voorkomen van hooilandjes met begeleidende flora, of door het uitgesproken brak karakter van zilt grasland met zoutminnende vegetatie.

Het bepalend aspect van het hele gebied wordt uiteraard gevormd door de uitgestrekte polders met akkerland en weiland. Weilanden vinden we hoofdzakelijk terug in de lagere delen waar vroeger krekens of uitlopers liepen. Op vele plaatsen zijn ze landschappelijk waardevol door het voorkomen van knotwilgenrijen, mooie slootjes en nattere delen met typische vegetatie. Akkerland neemt echter het grootste deel van de oppervlakte in. Het grootste deel van de polders is hoogwaardige cultuurgrond, vooral met veel-eisende gewassen als tarwe, suikerriet, brouwersgerst, vlas en rond Assenede ook veel aardappelen.

Als lijnvormige landschapselementen zijn de talrijke dijken opvallend, evenals de populierenrijen die overal de horizon aflijnen. Op enkele dijken resten nog fraaie struwelen met Meidoorn, Sleedoorn, Vlier en andere. De open gedeeltes bezitten vaak bloemrijke kruidenvegetaties, die ook op de aangrenzende wegbermen te vinden zijn.

De polder, die tot het Nieuwland* behoort, is erg vlak. Door Pleistocene* opduikingen, door de ontstaanswijze en door verschillen in opslibbing, heeft zich een onduide-

lijk microreliëf ontwikkeld. De hoogte van nagenoeg 90% van het gebied schommelt tussen de 2 en de 4 meter.

4. De krekens

In het gebied van Sint-Jan-in-Eremo en Sint-Margriete treffen we enkele weidse uitgestrekte krekens aan: de Boerekreek, de Vrouwkenshoekkreek en het Hollandersgat. Het zijn diepe waters met een relatief smalle oevervegetatie die op veel plaatsen door vissers werd vernield. Aan de Boerekreek krijgen we een aantal mooi ontwikkelde vegetaties met Zeebies en Ruwe bies aan de oever en Schedefonteinkruid en Zannichellia in het water. In het noordelijk deel vinden we een vrij breed drijftilrietland met veel Oeverzegge. Het is vooral interessant door het voorkomen van de Dotterbloem, die we ook in het achterliggende hooiland dominant vinden, samen met Pinksterbloem. Aan de Vrouwkenshoekkreek en het Hollandersgat krijgen we op sommige plaatsen langsheen de oever een begroeiing van Kleine lisdodde en Waterzuring. In het Riet treedt echter sterke verruiging op met veel Harig wilgeroosje en Grote brandnetel. Vroeger kwamen hier uitgestrekte rietlanden voor, deze zijn nu doorsneden door geulen en richels, waarop populieren aangeplant zijn. In een uitloper, het Haantjesgat, treffen we groeiplaatsen aan van de zeldzame Heemst.

Het westelijk deel van de Oostpolderkreek bestaat bijna hoofdzakelijk uit open water met slechts een dunne rietkraag. Het oostelijk deel is bijna geheel toegeslibd en begroeid met riet. De met bagger opgeworpen walletjes langs de middensloot dragen typische lintvegetaties met Spiesbladmelde. Ook hier is het riet op sommige plaatsen flink aan het verruigen en treffen we Harig wilgeroosje, Grote brandnetel, Heggewinde en Bereklauw in de rietvelden aan. De zuidelijke oever van de kreek is afgezoomd door een mooie knotwilgenrij.

De Molenkreek, ongetwijfeld de meest brakke kreek van het gebied, is, op twee sloten die er doorlopen na, bijna geheel toegeslibd en bijgevolg zeer ondiep. Ze is volledig begroeid met rietvegetaties. Het hoger gelegen land is met ruige begroeiingen bedekt. We vinden hier overwegend enkele uitgesproken zoutminnende soorten zoals Zeeaster, Spiesbladmelde, Schorrezoutgras, Schorrekruid, Zeekraal, Zilte zegge en Melkkruid.

De Roeselarekreek is veel zoeter, vrij ondiep en dicht begroeid. Het belangrijkste gedeelte op botanisch gebied is hier ongetwijfeld de zuidwestelijke uitloper. De centrale sloot is met kroossoorten bedekt en verland met Kleine lisdodde-drijftillen die langs weerszijden overgaan in een vegetatie met Moerasvaren. We vinden hier een verzuurd rietland met Waternavel, Kamvaren, Smalle stekelvaren, het veenmos *Sphagnum squarrosum* e.a. Het voorkomen van deze drijftillen en veenmosrietlanden en een aantal zeldzame soorten, zoals Moerasvaren en Kamvaren, maken dit gedeelte van de Roeselarekreek tot een zeer waardevol en onvervangbaar gebied.

De smalle, kronkelige Bentillekreek met haar steile afkalvende oevers, vormt landschappelijk een duidelijke tegenstelling met de andere krekken. In het verruigde rietveld vinden we Bitterzoet en Hop samen met Harig wilgeroosje. Hier en daar komt Grote Iisdodde voor.

De Grote Geul in het Assenedse krekengebied is een van de rijkst geschakeerde van het hele gebied. Alleen aan de westelijke oever komt nog een betrekkelijk uitgestrekt rietland voor. Het zuidelijk en centraal deel werd echter grotendeels verknoeid door ophopingen en aanplantingen van exotisch struikgewas en het aanleggen van richels, beplant met populieren. De noordelijke rietstrook is zeer gevarieerd met ruigten van Harig wilgeroosje, Wederik, Valeriaan, Moerasspirea en met Koekoeksbloem en Pinksterbloem. Op minder verruigde plaatsen vinden we in dit rietland struweelopslag, een verzuurd varenrietland en verschillende drijftillen.

Het rietland van het Klein Geulken (nu gedeeltelijk vuilnisbelt geworden) bestaat grotendeels uit drijftillen met relatief soortenrijke ruigten.

De Rode Geul omvat grofweg dezelfde vegetaties als de Grote Geul, maar is zowel kwalitatief als kwantitatief veel rijker wat betreft veenmosrietland, moerasvarendrijftil, pluimzeggeverlandingen, struwelen en elzenbroek. Deze prachtige kreek is voor een deel omgeven met weiland en hoge dijken die goed ontwikkelde struwelen herbergen. Het geheel is te beschouwen als één van de mooiste én natuurhistorisch waardevolste plekjes van heel Oost-Vlaanderen.

De Kapelpolderkreek te Boekhoute tenslotte is in vele opzichten te vergelijken met de Molenkreek. Ook hier krijgen we onder invloed van de zilte omgeving een typische vegetatie.

5. Dijken

De oppervlakte van de polders, en meteen ook het open karakter ervan, is door de talrijke binnendijken beperkt. Deze binnendijken hebben nu geen zeeverende functie meer. Ze worden soms ook slapersdijken genoemd. Op verschillende plaatsen werden ze gedeeltelijk afgegraven en als akkerland of moestuintje gebruikt. In het gebied rond Sint-Jan-in-Eremo vinden we ze hier en daar nog begroeid met meidoorn- en sleedoornstruiken. Op de open delen groeien plaatselijk Knolboterbloem, Wilde kaardebol, Ratelaar, Zandmuur, Margriet, Smalbladige wikke, Glad walstro.

De mooiste en interessantste dijken vinden we echter ongetwijfeld rond de Rode Geul te Assenede. Hier kunnen we terecht de Doornendijk tot de waardevolste van heel Vlaanderen rekenen. De dijk is over z'n hele lengte (2 km) beplant met Canadapopulieren. De struiklaag is een aaneengesloten struweel met Sleedoorn, Eenstijlige meidoorn, Vlier, Gelderse roos, Zoete kers, Hondstroos en

ertussen talrijke braamsoorten. Lianen van Wilde kamperfoelie en Hop slingeren zich de hoogte in. Op bepaalde plaatsen vinden we in de kruidlaag een aantal min of meer kalkminnende soorten zoals Wilde marjolein, Borstelkrans, Donderkruid, Glad parelzaad, Aardaker, Pastinaak en Knautia. Ook Breedbladige wespenorchis en Keversoort komen er voor.



Slapersdijken worden soms afgegraven.

6. Fauna

Een aantal uiteenlopende hydrobiologische studies toonden het voorkomen aan van talrijke zoutminnende soorten, die normaal te vinden zijn in schorregebieden of aan zee. Door het voorkomen van wateren met verschillend zoutgehalte vertoont het krekengebied in zijn geheel een grote rijkdom aan ongewervelde zoetwaterdieren; daarvan ontleent het (gedeeltelijk) zijn grote natuurwaarde.

Door het voorkomen van talrijke uiteenlopende biotopen, namelijk open water, slikplaten, rietvelden, hooi- en weilanden, akkers, houtkanten, struwelen en droge, al dan niet begroeide dijken, vinden we in het krekengebied een grote verscheidenheid aan vogelsoorten. Het gebied is als overwinteringsplaats en als broedgebied van belang.

De wijdere, meer open krekken zijn overwinteringsplaatsen voor een aantal watervogels. Vooral Wilde eend en Meerkoet overwinteren in groten getale, terwijl Kuifeend, Tafel-eend, Slobeend, Wintertaling, Smient en Grote zaagbek in kleinere aantallen regelmatig worden waargenomen. Enkele andere soorten zoals Brilduiker, Nonnetje, Toppeend en Middelste zaagbek doen de krekken slechts sporadisch aan; Fuut en Dodaars zijn vaste overwinteraars. Voor de Bergeend is de aanwezigheid van ondiepe krekken en enkele plasjes in weiden zeker aantrekkelijk tijdens de terugtrek. De nabijheid van de Braakman, een eerder 'traditionele' overwinteringsomgeving voor Kleine zwaan, heeft voor gevolg dat in de polders regelmatig groepen

van deze soort te zien zijn. De overwinterende groepen zwerven immers rond in het noordelijke poldergebied. Ook Wilde zwaan wordt soms waargenomen.

Blaauwe kiekendief, Smelleken, Sperwer en Buizerd vinden in de wijde polder hun voedsel tijdens de winterperiode.

Ook ganzen worden regelmatig waargenomen. Vermelenswaardig is zeker een vaste pleisterplaats van de Rietgans in de Sint-Albertpolder ten noordoosten van Assenede.

Tijdens de trekperiode foerageren talrijke steltlopers langs de slikkige kreekranden en op de slikplaten: Ture-

Kluut en Kleine plevier, zeldzame broedvogels voor Vlaanderen, vinden we hier met enkele koppels. Ook de Berg-eend broedt in het gebied.

De weelderige begroeiingen van de Doornendijk met hun grote variatie van vegetatiestructuren (hoogstammige populieren, dichte struwelen, meer open struikgewas, ruigten met brandnetel en bramen) bieden een ideaal biotoop voor talrijke zangvogels: onder andere Tuinfluiter, Zwartkop, Fitis, Tjiftjaf, Grasmus, Roodborst, Winterkoning, Heggemus, Spotvogel, Zanglijster, Kool- en Pimpelmee, Boomkruiper, Wielewaal en talrijke koppels Nachtegaal vullen met hun gezang de voorjaarslucht. Ook in de

Grote karekiet.



Wijfe blauwborst.



Bosruiter.



Grote zaagbekken.

luur, Oeverloper, Zwarte en Groenpootruiter, Kemphaan, Witgatje en Bosruiter zijn er dan waar te nemen. Ook Zwarte stern en Visdiefje zijn tijdens het voorjaar regelmatige doortrekkers.

De weidegebieden en vochtige hooilanden zijn broedbiotopen voor Kievit, Scholekster, Wilde eend, Tureluur, Grutto, Slobeend en Zomertaling. De laatste 4 soorten zijn hier echter als broedvogel geweldig achteruitgegaan en zeer zeldzaam geworden. Niet elk jaar worden broedgevallen vastgesteld. Algemeener zijn Veldleeuwierik, Graspieper en Gele kwikstaart die in de drogere weilanden en vooral de grazige weide- en akkerranden een ideale broedplaats vinden.

houtwallen en heggen rond boerderijen vinden we verschillende van deze zangvogelsoorten terug.

De rietlanden, met hun mozaïek van jong en oud riet, lisdoddedrijftillen, sterk verruigde delen en verlandingszones met struwelen zijn broedgebieden van talrijke zangvogels, gebonden aan deze specifieke biotopen: Kleine karekiet, Rietzanger, Bosrietzanger, Rietgors, de vrij zeldzame Blauwborst en de zeldzame Snor en Cetti's zanger broeden er. De Grote karekiet, die de laatste jaren als broedvogel enorm is achteruitgegaan, wordt nog wel op doortrek waargenomen, maar komt hier sinds enkele jaren niet meer broedend voor. De Bruine kiekendief vindt hier al verschillende jaren een ideaal biotoop.

7. Status en bedreigingen

Op het gewestplan Eeklo-Aalter staan alle krekten en uitlopen van het gebied Sint-Jan-in-Eremo/Sint-Margriete als N-zone (natuurgebied) aangeduid. De omliggende akkers en weilanden zijn landbouwgebied met landschappelijke waarde. Op het gewestplan Gentse en Kanaalzone staan als natuurgebied aangeduid: Doornendijk, Klein Geulken, Verzeles put, Vlietbeek en onmiddellijke omgeving, Grote Kil en onmiddellijke omgeving. De Rode Geul en de Grote Geul met onmiddellijke omgeving zijn R-gebieden, dus natuurgebieden met wetenschappelijke waarde of natuurreservaten. De Sint-Albertpolder, Rode Polder, Sint-Janspolder en Nicasiuspolder zijn landschappelijk waardevolle agrarische gebieden met de status van valleigebied. De rest van de omliggende akkers en weilanden zijn landschappelijk waardevol agrarisch gebied.

Nochtans zijn slechts twee krekten effectief als natuurreservaat verworven, door De Belgische Natuur- en Vogelreservaten. De Grote Geul is reservaat sinds 1957 en in 1980 werd door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen het beheer van een deel van de Boerekreek aan B.N.V.R. overgedragen.

Als voornaamste bedreigingen van de krekten en oeverlanden kunnen we het volgende vermelden:

— Sterke verzuivering van het rietland door verlaging van de waterstand (het hele gebied watert af naar het Leopoldskanaal) en verwaarlozing. De waterstand in sommige krekten zou dringend moeten verhoogd worden, de ruigste stukken gemaaid en het gevormde strooisel weggehaald.

8. Literatuur

- ANSELIN, A., 1979. Vergelijkend avifaunistisch-oecologisch onderzoek van enkele krekten in Noord-Oost-Vlaanderen. Verslag I.W.O.N.L. 78/79. 39 pp., 30 krtn.
- ANSELIN, A., 1980. Idem, 79/80. 44 pp., 11 krtn.
- CALJON, A., 1979. Ekologisch-systematisch onderzoek en numerieke analyse van de fytoplanktongemeenschappen in brakwaterkrekten in het noorden van Oost-Vlaanderen. Doctoraats-thesis, R.U.G.
- DE LUST, R., 1973. Noodkreet om onze natuurlijke landschappen. *Wielewaal* 39: 88-94.
- DE LUST, R., 1973. De krekten van Assenede. *Bulletin B.N.V.R.* 1972: 82-85.
- DE LUST, R., 1971. Naar de herwaardering van het Krekengebied Assenede als natuurreservaat? *Bulletin B.N.V.R.* 1970: 65-66.
- DE RAEVE, F., 1975. Vegetatiekundige studie van de rietlanden van enkele Oostvlaamse krekten. Thesis R.U.G., 79 pp.
- DE RAEVE, F., J. RAMMELOO & H. STIEPERAERE, 1976. Botanische waardering van de krekten in het licht van waterstandsbeheersing. *Gestencild rapport*, R.U.G.

— Beschadiging van de rietkragen door overdreven recreatie (vooral vissers). Door de visvangst tot bepaalde oeverstroken te beperken kan verdere beschadiging vermeden worden.

— Sluikstortplaatsen in de rietkragen of zelfs gebruik van hele kreekdelen als vuilnisbelt (Klein Geulken, Bentillekreek).

— Dempfen van kreekdelen en ingebruikname als landbouwgebied; overdreven dichtploegen van de rietkragen.

— Beplantingen van rietvelden met populieren, ophogen met zand en beplanten met allerlei uitheemse planten.

— Uitdiepen van kreekuitlopers en omvorming tot eendenvijvers en viskweekvijvers.

— Kappen van struwelen op de dijken en bespuiten van bloemrijke vegetaties op de open delen en wegbermen.

Het complex van Grote Geul, Rode Geul, Klein Geulken en Doornendijk werd in februari 1981 voorlopig geklasseerd als landschap. In november 1979 werd een klasseringsdossier voor de krekten van Sint-Jan-in-Eremo ingediend bij de Rijksdienst voor Monumenten- en Landschapszorg.

Momenteel wordt voor het gehele Oostvlaamse krekengebied een onderzoek verricht dat moet leiden tot het opstellen van de plannen voor de realisatie van het 'Landschapspark Krekengebied'. Dit startte onder auspiciën van de Koning Boudewijnstichting en wordt nu verdergezet door het provinciebestuur.

*Anny Anselin was als titularis van een specialisatiebeurs van het I.W.O.N.L. * verbonden aan het Laboratorium voor Oecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud van de Rijksuniversiteit Gent, Ledeganckstraat 35, 9000 Gent.*

DE RIDDER, M., 1956. Bijdrage tot de kennis van het chemisme der brakke wateren van België. *Biol. Jrboek Dod.* 23: 72-103.

DE RIDDER, M., 1962. Onderzoekingen over brakwaterrotatoriën. 9. Boerekreek en Oostpolderkreek in Sint-Jan-in-Eremo. *Biol. Jrboek Dod.* 30: 60-69.

DE SMET, K. & P. TORREKENS, 1972. Voorkomen van rietzangers in de krekten van Sint-Jan-in-Eremo in 1968, 69, 70, 71. *Stentor* 10, 1: 26-31.

DUMONT, H. & H. GYSELS, 1971. Etude faunistique et écologique sur les criques de la Flandre Orientale et le long de l'Escaut, considérations sur leur chimisme, leur faune planktonique, entomologique et malacologique et discussion de leur état biologique actuel. *Ann. Soc. R. Zool. Belg.* 101, 3: 157-182.

VANHECKE, L. & J. RAMMELOO, 1971. Site E2: brakke krekten van Sint-Jan-in-Eremo. *Gestenc. rapp. R.U.G.*, 11 pp.

VERSTRAETEN, A., 1978. De verspreiding van de water- en oppervlaktewantsen in het noordwesten van de provincie Oost-Vlaanderen. Thesis R.U.G., 141 pp.